

VÁLASZ SPRINCZER KÉPVISELŐ ÚRNAK IMÉNT KÖZLÖTT CZIKKÉRE.

Ezen szóáradatból legelőször is azon bizonyosságot halásztam ki, hogy a czikkíró úr megneheztelt az önkormányzatról írt és a M. Phil. Szemle m. é. V—VI. füzetében közzétett dolgozatom miatt, melyben előbb általánosságban kifejtvén nézeteimet, végül czikkíró úrnak önkormányzati javaslatára is kritikailag kiterjeszkedni bátorkodtam.

Mindjárt a bevezetésben gyengédtelességgel vádol engem czikkíró úr.

Lehet, hogy igaza van. Mert ha gyengédtelesség másnak nézeteit érvekké halomra dönteni, akkor lehet, hogy nagyon gyengédtelen voltam czikkíró úr irányában. Csakhogy az ilyen gyengédtelesség meg van engedve elmélet és gyakorlat terén, még a «czehbeli philosophusnak» is; sőt az kikerülhetlenül szükséges az igazság földerítése végett. Ha ellenben a gyengédtelesség sértő hangot jelent, akkor az említett vádat a leghatározottabban elutasítom magamtól, mert sértő hangot említett dolgozatomban nem használtam s arra okom sem volt.

Czikkíró a tudományos vitának nem éppen szokatlan és minden esetre igen kényelmes módját alkalmazza. Diadalmasan megezáfol velem szemben oly dolgokat, melyeket én soha sem állítottam.

Például nagy hévvel bizonyítgatja, hogy a materialis érdekek mily fontossággal bírnak az állam szempontjából. De vajjon hol és mikor tagadtam én ezt? S egyáltalán melyik az az állami író, kinek munkájában az *ethikai* államfogalom a materialis érdekekkel ellentétbe jött. Az *ethikai* államfogalom az *individualistikus* politikának képezi ellentétét, de éppen nem a gazdasági érdekek méltatásának. Nem abban van a különbség, mintha az *ethikai* államfogalom nem fektetne súlyt a gazdaságra, míg az *individualistikus* állam igen, hanem a *miként*-ben. Az *ethikai* állam sohasem lesz pusztán gazdasági géppé.

Az emberiségnek és különösen a magyar nemzetnek szerencsétlenségére szolgálna az, ha az államnak ideális oldalát a mai túlzó realismusnak föláldoznók. Ezt állítottam s most is állítom. Harczolok azon irány ellen, mely az államot az egyéni önzés gazdasági gépévé alacsonyítja. Vagyis harczolok úgy a plutokratikus, mint a socialisztikus állam ellen. De ez még nem involválja a gazdaszati érdekeknek kicsinylését. Miként a napfény elárad hegyek és völgyeken, erdők és mezőkön, úgy áradjon el az állameszme fénye a gazdasági érdekeken. Az összes anyagi javak ne csak egyéni önzésnek szolgáljanak a társadalomban, hanem az ideális érdekek fejlődésének bázisát is képezzék a nemzetállamban. Nem az államot kell a gazdaszati javakhoz leszállítani, hanem megfordítva, az utóbbiakat az előbbihez föl emelni. Azzal, hogy a gazdaszati ily ideális irányt is akarunk adni, még éppen nem vakultunk el annak jelentősége iránt. Nagyon jól tudjuk mindnyájan, hogy általában az idealismusnak s különösen a politikai idealismusnak is fejlődéséhez bizonyos jólét szükséges. A lappok és az eszkimók szegénységéből nem sarjadzanak föl az emberiség ideális javai. Az ethikai államfogalom oly földön terem, mely a munkát jóléttel fizeti meg. Ezekből újabban is láthatja cikkíró úr, hogy én az idealismust nem hozom ellentétbe a materialis érdekekkel.

De viszont nem is ad irányt eszmemenetemnek korunk materialistikus szenvedélye. Itt tolongnak körülünk a gazdaszati érdekek tengerének zavaros és fájdalom, véres hullámai. Látjuk e szörnyű küzdelemben az emberi önzést oly mértékben kifejlődve, mint az még soha azelőtt nem volt. Látjuk az embert szinte fölözlni a gazdaszati javakban.

Ha már most valaki ezen kétségkívül nagyszerű, de egyuttal félelmes és veszélyes jelenséggel szemben elismeri ugyan a gazdaszati érdekeknek fontosságát az emberiségben rejlő erő-kapitalis teljes és minden oldalról való kifejlődése szempontjából, sőt hangsúlyozza, hogy a nemzetgazdaszati törvényei a kényuralomnak korlátot szabva, a szabadságot is előmozdítják (Magy. Phil. Szemle, 1890., 327. és 328. lapok), de azt is meri állítani, hogy nemcsak kenyérből él az ember, és síkra száll a gazdaszati irány azon egyoldalú és korlátlan uralma ellen, mely úgy a bölcsészeti ideált, mint a történeti folytonosságot eltemeti, s végül egy érzékies kozmopolitizmus mocsárába vezet, — ha így bátorodik valaki itélni korunk gazdaszati élete és szenvedélyéről,

szóval, ha nemcsak a ragyogást látja, hanem az árnyat is és az éremnek másik oldalára is pillant, az ilyen ember cikkíró úr szerint megveti a materialis érdekeket, feledi, hogy az állami czélok megvalósításához az anyagi erőt a gazdaszat adja, sőt az ilyen ember cikkíró úr szerint élő lényből üres fogalommá változtatja az államot. Más szavakkal ez annyit tesz, hogy az embernek a legegyszerűbb realiztává kell lenni, és korunknak még hibáit is imádni, ha a legegyszerűbb politikai dolgokat belátni akarja. Különben nem tud az ember semmit. Alább nem adjuk!

Látom, hogy nagyon különböző oltáron áldozunk mi ketten, t. i. én és cikkíró úr. Ő a jövőbe pillantva már előre látja az én oltárom romjait. Attól tart, hogy az ócsárolt materialismus lesz a döntő.

Meglehet. Bár ezt bizonyosan senki sem tudhatja. Csak egy dolog bizonyos, hogy t. i. az elmúlt évezredekben minden nagy alkotás, minden nagy korszak az idealismusból származik. Korlátolt eszmekörben, de lángoló idealismus lakott kelet theokrátiáinak és civilizációjában. A politikai szabadság idealismusa ragyog a classikus világban. A keresztény idealismus szervezi a középkort. A bölcsészeti idealismus alkotó a mai szabad társadalmat a szabad államban. De mit alkotott a materialis érdekek egyszerű uralma? Hellwaldnak kétségbeesett kérdését: Lesz idő, mikor az ember már csak volt. «Mi végre?»

A legtöbben azért vetik el a nobile officiumot, mert ez korunk gazdaszati, realistikus szellemével ellenkezik. Én viszont azt tartom, hogy még sohasem volt a nobile officium oly szükséges, mint ma, mert ellensúlyozza a gazdaszati egoismust, s az elmét és szívet magasabb czélokra irányozza.

Czikkíró előtt érthetetlen, hogy az önkormányzatról írt műve az én tetszésemet ki nem érdemelte. Hiszen — úgymond — ő is csak azt akarja, a mit én, t. i. a polgárok önkormányzati jogainak minden oldalról biztosított és folytonos gyakorlását. Czikkíró szerint csak eszközeink különböznek.

Én azonban úgy látom, hogy nemcsak az eszközök, hanem a czél tekintetében is, vagyis az önkormányzat lényegére nézve nagyon eltérő nézetben vagyunk. Önkormányzat és önkormányzat mint ég és föld távol állnak egymástól. Elismerem, hogy cikkíró úr épp úgy, miként én is a polgárokat állandóan akarja küldeni az önkormányzat politikai iskolájába. De a mire tanítani és nevelni akarjuk ezen iskolában a polgárokat, az már nagyon különböző két dolog. Az ő isko-

lájában csak egy tantárgy van és az a *helyi érdek*. Az én iskolámban is csak egy tantárgy van s ez a *nemzet állameszméje*.

E különbség okát már multkori cikkemben kifejtettem. A társasági államban, melyet cikkíró úr követ, a politikai szabadság lényege abban áll, hogy a nagykorú polgárok a saját ügyeiket maguk intézik. Mert hisz a társasági állam nem egyéb magánérdekek sommázatánál. Itt tehát az önkormányzat sem jelenthet mást, mint azt, hogy a polgárok, kik egy községben, vagy egy megyében laknak, szintén maguk intézik az ő helyi érdeksommázatukat. Ellenben a nemzetállamban minden a nemzet úgy országosan egyetemes, mint helyileg particularis vonatkozásaiban. Nekem az önkormányzat a nemzet állami szabadságának érvényesülése a helyi viszonyokban. Nekem a particularismus jó értelemben véve nem particularis érdek, hanem a nemzeti érdeknek a particularis viszonyokban való kifejtése. A nemzet egyetemes állameszméjét a helyi viszonyok ezernyi sokféleségében megvalósítani és ezáltal annak kimeríthetetlen és legyőzhetetlen erőt adni, — ez nekem az önkormányzat. Cikkíró úrnak önkormányzata az én álláspontomból tekintve nem egyéb, mint a helyi érdekeknek legalizált anarchiája és a társadalom inváziója az állami közigazgatásba. *Én az önkormányzatnak az államigazgatással való szembeállítását nagy és szerencsétlen tévedésnek tartom s épp magát az államigazgatást kívánom megyében és községben önkormányzatilag szervezni. Kézzel fogható tehát, hogy köztünk nemcsak az eszközök tekintetében van nézeteltérés.*

Az angolok állama cikkíró úrra nézve sokkal inkább a társadalmi állam benyomását teszi, holott a burokratikus szervezett francia állam valóban nemzetállam.

Ez minden esetre jelentékeny fölfödözés. Végre ezen állításából következtetve megtudtuk, hogy Jean Jacques Rousseau a társasági szerződésről írt híres munkáját tulajdonképen az angol alkotmányról másolta le! Az ember eddig azt hitte, hogy a társasági államot a papiros alkotmányok (charták) országaiban kell keresnünk. Hisz a társasági állam elmélete volt az, mely igazi fanatismussal gyűlölte a multat, tabula rasát alkotott s előkészítette a tért a csinált alkotmányok számára. Maguk a társasági állam hivei az angol alkotmányt eddig egy nagy logikai képtelenségnek tartották, mivel annak élő formái nem illettek abstract elméletükbe. S íme most megtudják cikkíró úrtól, hogy éppen ezen angol alkotmány az ő tulajdonképi ideáljuk.

Ellenben azok, kik épp azt szerették az angol alkotmányban, hogy az egyenes tagadása a társasági államnak, czikkíró ezen új fölfödözése következtében vizsgálatlanok lesznek.

Az én vezérelvem szerint a nemzeti szervezetnek minden intézményében össze kell kötni a népeletet a szaktudománynyal. Ha ez a közigazgatási reformban fölösleges erőpazarlás, a melylyel czikkíró úr véleménye szerint senki sem fog Magyarországon komolyan foglalkozni, akkor mért nem fölösleges az esküdtszék? Hisz ez sem egyéb, mint a szaktudós burokratikus hivatalnoknak összeköttetése az államilag activ népelettel! Miért foglalkoznak tehát komolyan az esküdtszékekkel hazánkban is? Mért nem elégszik meg czikkíró úr az igazságszolgáltatásban is a bureaui szakszerűség döntésével? Miért kívánja itt a «fölsleges» néporganumot, t. i. az esküdteket? A mit a közigazgatási nobile officium ellen föl lehet hozni, ám mindazt fölhozhatni a jury ellen is; tényleg föl is hozták, és pedig úgy abstract, mint conerét politikai szempontból, különös tekintettel hazai viszonyainkra. Miként lehet ugyanazon elvnek egyik esetben hódolni, másik esetben ellenszegülni. Ugyanazon érveket majd jobbra, majd balra fordítani?

Elméletemet a történetre és a bölcészetre alapítottam. Czikkíró mind a két szempontból megtámadva azt, tagadja annak történeti alaposságát és bölcészeti következetességét.

Lássuk először a történeti szempontot. Én a már idézett dolgozatban nagy vonásokkal rajzolom az emberiség fejlődésének három korszakát: *a)* a szorosán vett középkort; *b)* a renaissance-t; *c)* a mi korunkat. Czikkíró kiszakít egyet állításaim közül, azután a világtörténetből is kikap egy olyan tényt, mely azon állítással ellenkezik s deducálja a történeti alap hiányát. Ha így kezeljük a történeti anyagot, akkor mindent lehet bizonyítani és czáfolni egy lélegzet alatt.

Én azt állítottam, hogy a renaissance burokratizmusa oda vezetett, hogy utóljára a fejedelmek is hivatalnoknak tekintették magukat, vagyis a feudalismussal szemben uralomra emelkedő közjogi felfogást burokratikus alakban fejezték ki. Czikkíró ezen állításom ellenében utal XIV. Lajos francia királyra, ki azt mondá: «az állam én vagyok».

Czikkíró szerint ennél fogva említett állításom a történelem eseményeinek teljes félreismerésére mutat. Én viszont azt bátorodom megjegyezni, hogy a czikkíró úr jól tudhatja az egyes történeti eseményeket, mint összefüggés nélkül való holt adathalmazt, de nincsen

érzéke a történet, mint élő és fejlődő egész iránt. Ismeri az eseményeket, de nincs pillantása az emberiség nagy korszakai irányában s nem veszi észre az ezen korszakokból eredő világtörténeti föladatokat. Szóval, a fáktól nem látja az erdőt.

A középkorban a souverainetas magánjog volt s azt a renaissance tette ismét közjoggá. A középkorban az állam a fejedelmek családi birtoka volt és a renaissance adta vissza az államot önmagának. A középkorban az alattvalók voltak a fejedelemért s a renaissance emelte győzelemre a római jog segélyével azon elvet, hogy a fejedelem van a népért. Ezen nagy átalakulást a mult század fölvilágosodott despotismusa úgy fejezte ki, hogy a fejedelem az államnak első hivatalnoká.

De ilyen átalakulás nem mehetett végbe mától holnapra. Ahhoz századok kellettek. S minthogy czikkiró úr a renaissance századaiban a feudalismus magánjogi fölfogásának (mely az államot az uralkodó privát tulajdonává tette) maradványait találja, azért tagadja a renaissance-nak általam kiemelt közjogias irányát. Éppen így mondhatná czikkiró úr, hogy nem felel meg a valóságnak azon állítás, hogy a tavasz elolvasztja a havat, mert hiszen még áprilisban is találunk itt-ott jelentékeny hótömegeket, sőt a fagyos szentek még csak májusban következnek. Semmi sem könnyebb, mint a korszakoknak nagy vonásokban rajzolt jellemével ellenmondásban levő tényeket találni. Középkori jelenségekkel még ma is találkozunk; pl. sz. Ágostonnak és aquinói sz. Tamásnak azon tantételét, hogy az egyház csak föltételesen tartozik engedelmeskedni az állam törvényeinek, még ma is elegen hangoztatják. De azért ki állítaná, hogy még mindig a középkorban élünk. Különben XIV. Lajos ama mondása nem birt egészen középkori értelemmel. Az *udvari* despotismus még nem volt ugyan tiszta közjog, de már egészen magánjog sem volt.

Czikkiró a világtörténetben nem különbözteti meg a kelő és nyugvó napot s a renaissance következtében hanyatló elvről azt hiszi, hogy az maga a renaissance.

Lássuk most az állambölcsészeti elv szempontjából tett ellenvetését. Czikkiró úr azon ellenmondást fődözi föl elméletemben, hogy egyfelől önkormányzat alatt azt értem, hogy az egész közigazgatás a társadalmat illeti, másfelől mégis ennek ellenkezőjét hirdetem és az államnak fölényt követelek.

Erre azt felelem, hogy az elsőt sohasem hirdettem és most sem

hirdetem, az utóbbit mindig. A társadalomnak a közigazgatásban nem adtam soha sem korlátlan, sem korlátolt közreműködést s az állami (közigazgatási) önkormányzatot mindenkor szigoruan megkülönböztetem a társadalmi (pl. részvénytársasági) önkormányzattól. Ellenben azt, hogy az állam uralkodjék a társadalom fölött, mindig hirdetem. És pedig nem oly értelemben, hogy egy abstract bürokratiamus uralkodjék a népélet fölött, hanem úgy értve a dolgot, hogy az állam magában a népéletben és magának a népéletnek *activ* közreműködése által uralkodjék a társadalom fölött. Nem a hivatalnok a polgárok közönsége fölött, hanem az állam minden egyes polgárnak és ezek összeségének életviszonyaiban *maguk a polgárok által* uralkodjék a társadalom fölött. És hogy ezt megértessem, azért fektetek a cikkíró úr által idézett régibb dolgozatomban oly nagy súlyt arra, hogy az állam és társadalom csak *alakilag* különböznek; tehát *nem anyagilag*, mert ugyanazon összes életviszonyaink alakúlnak úgy állammá, mint társadalommá, és pedig folytonosan és minden ízökben aszerint, a mint azokat az állameszme ragyogja át, vagy pedig az egyéni érdek. Jogos és szükséges mind a kettő. Életviszonyainkba bele kell élnünk úgy a nemzeti, vagyis állami én-t, miként saját én-ünket; a hazafias önfeláldozást, miként saját egyéni érdekünket. Csakhogy az életviszonyoknak előbbi oldala legyen túlnyomó és uralkodó. Így értem, hogy az állam uralkodik a társadalom fölött. Nekem az állam nem pusztá hivatali szervezet, hanem az active közreműködő polgárok szervezete. Nekem tehát az államnak uralma a társadalom fölött, nem egy hivatalnoki szervezet uralma a nemzet fölött, hanem magának a nemzetnek uralma az egyéni érdekek fölött az összes polgárokban és ugyanezek által. Mindenütt, a hol a hivatali szervezetbe teszszük át az állam súlypontját, vége a szabadságnak. A nobile officium a polgárok életviszonyaiban szervezi az államot. Csakhogy az életviszonyokat nem szabad a társadalommal egy fogalomná tenni, mert ez azoknak csak egyik oldala.

Az állam és társadalom alaki különbségére nézve kifejtett elméletem nem ábránd, mert az emberi természetén alapszik. Az ember lényegileg önfeláldozó és önző lény. Az utóbbit nem kell bizonyítanom. Az előbbit akkor látjuk legszembetűnőbben, ha a salakban s a bűn mocsarában leginkább elmerült embereket veszszük szemügyre. A rabló bandákban mennyi megható példája az önfeláldozásnak. Az önfeláldozás hajlama olyan az emberi lélekben, mint a gravitatio az anyagban.

Az ember mint önfeláldozó lény, éli az államot, mint önző lény éli a társadalmat. Mindkét minőségben legyen az ember szabad. De az első a magasabb szabadság, melynek uralkodni kell az utóbbi fölött, miként az ész uralkodik az érzékiség fölött.

A ki az államot anyagilag különbözteti meg a társadalomtól, annak az állam pusztá hatósági szervezet; mert neki az összes életviszonyok csak és kizárólag társadalmi jelleggel birhatnak. Ezen álláspontból természetesen a közigazgatási nobile officium, sőt a jury s az egész parlamenti szervezet a társadalomnak állami aktivitása, mert hisz mindezen intézmények és szervezetek az élő viszonyok uralmát viszik az államba. S nekik, mint mondám, minden élő viszony szükségképen merő társadalom.

Egészen másképp áll a dolog, ha az államot és a társadalmat alakilag különböztetjük meg. Ezen esetben is a polgárok által közvetített közigazgatás, a jury, a parlamentarizmus beviszi az életviszonyok uralmát az államba, de legalább nem szükségképen a társadalom uralmát. Minél inkább gyakoroljuk a polgárokat abban, hogy államigazgatási ügyeket kezelve életviszonyaikban az állami gondolat uralkodjék, annál inkább fog ezen állami irány a parlamenti szervezetben is érvényesülni. Ellenben, ha a közigazgatásban elmulasztjuk a polgárokat államra nevelni, akkor az életviszonyokból kihál az állam, a képviselőválasztásoknál társadalmi érdek lesz irányadó s az országos pártok ugyanannyi társadalmi pártokká fognak sülyedni, melyeket merő önzés igazgat. Ha az önkormányzat, mint az államigazgatásnak egyik nagy alakja, folytonosan arra tanítja a polgárokat, hogy a localis ügy is az egész nemzet érdeke, akkor a választókerület is a maga képviselőjében az egész nemzet organumát fogja látni. De ha az önkormányzatot az államigazgatás ellentéte gyanánt szervezzük s abban a localis ügyet localis érdekké tesszük, akkor a parlamenti képviselő is tele lesz a localis érdek gondolatával és szenvedélyével. Nem kell egyéb, csak egy olyan közigazgatási reform, mely a polgárokat helyi érdekre neveli s minden további törvényes intézkedés nélkül átalakul a magyar nemzetképviselet helyek szerint keletkező társadalmi érdekhalmaz képviseletévé. Ha az embereket egyik szervezetben mindig helyi érdekekkel foglalkoztatjuk, akkor ne reméljük, hogy a másik szervezetben országos érdekért lelkesednek. A kiket így nevelünk a közigazgatásban, azok a parlamenti szervezetben is csak «saját» ügyeiket látandják.

Czikkíró úr, mint láttuk, elméletemet ellenmondással vádolja. Másutt viszont circulusaiban megfeneklett bölcsésznek nyilvánít engem, ki nem számol a tényleges viszonyokkal, levonja elméletéből végső consequentiáit még az elemekkel is ellentétbe jöven.

De miként lehetek én önmagammal ellenmondásban és ugyanakkor consequentiáim által még az elemekkel is harcban? És miként lehet hibájául róni ugyanazon egy elméletnek az ellenmondást is, meg a consequentiák levonását is? Czikkírónak melyik állítását vegyük komolyan? Különben az elemekkel harcolni nem bűn, sőt egyetemes emberi rendeltetés.

Szobátúdóst is emleget czikkíró úr. De ki a szobátúdós, az-e, a ki az önkormányzatot ezer éves nemzeti életre alapítja, vagy pedig az, ki ezen intézményünket az államigazgatás rendszeréből kitépve, tabularására építi?

Befejezésül még csak egy megjegyzést teszek. Czikkíró azt állítja, hogy a doctrinairek rendszere volt az, mely megrontotta az önkormányzat igazi jellegét.

Az emberiség sötét századaiban nagyon könnyű volt az elméletet bűnbakká tenni. De ezen idő, bizonyynyal némelyeknek sajnálatára, örökre és visszahozhatlanul lejárt. Mióta a XVIII. század bevitte a tudományt a könyvekből az életbe, még pedig mint igazi uralkodó tényezőt, mióta a bölcsészet átalakította az emberiséget, azóta anachronismussá lett az elméletet és gyakorlatot úgy ellentétbe állítani, mint azt czikkíró úr idézett megjegyzésében teszi. Ma a történet többé nem úgy csinálódik, hanem az ember öntudatosan vezeti azt a tudomány szövéténekénél. Ma az államhatalom gyakorlásának mindenik ága egy-egy tudomány. Az elmélet igazságai élő nemzeti öntudattá válnak. Napjainkban a tudomány praxis és a praxis tudomány. Ne küzdjünk tehát vizözön előtti jelszavakkal. A doctrinairek kicsinylő emlegetése múzeumba való rozsdás fegyver.

Dr. Kuncz Ignác.